

Influence and demographic crisis of the Islamic Republic of Iran with emphasis on the last two decades

Abolfazl Amiri ¹

Research Paper

Received:
15 August 2022
Revised:
4 September 2022
Accepted:
23 September 2022
Published:
21 December 2022
P.P: 75-100

ISSN: 2008-3564
E-ISSN: 2645-5285

Abstract

The decrease in population in recent years and the decrease in the average rate of Iranian families in the current situation is one of the important concerns of Imam Khamenei . The decrease in the fertility rate during the last 20 years is astonishing and equal to 70%. This amount is one of the most impressive statistics of fertility decline in the last half century. The approach of western-affiliated associations is to reduce the population of Islamic countries. Today, "demographic imbalance" and its downward trend is a serious problem of the Islamic Republic. This article is based on the opinions of experts and library texts and is done with a descriptive-analytical method and applied purpose. On the one hand, it describes the downward changes in Iran's population in the last two decades, and on the other hand, the political-social and security consequences of the decline. It studies the population and the influence of the West, especially the Americans, in this important issue; The findings of the article show that the process of population reduction by influential institutions and elements is still continuing and the way out of this big challenge is to pay attention to the religious orders and population replacement policies of Imam Khamenei and approve and implement laws related to the issue of the necessity of population increase. and definitely maintaining the defense base and the future authority of our country will be in the group of using internal capacities.

Keywords: Influence; crisis; population limitation; Islamic Republic.

1. Assistant Professor, Imam Hossein University (AS), Tehran, Iran.

Aboa0269@gmail.com.

Cite this Paper: Amiri , A .(2022). Influence and demographic crisis of the Islamic Republic of Iran with emphasis on the last two decades. *Crisis Management and Emergency Situations*, 15(3), 75–100.

نفوذ و بحران جمعیتی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر دو دهه اخیر

ابوالفضل امیری^۱

۳

سال چهاردهم
پاییز ۱۴۰۱

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۶/۱۳

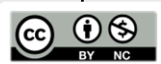
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۹/۳۰

صص: ۱۰۰-۷۵

شابا چاپی: ۲۵۶۴-۲۰۰۸

الکترونیکی: ۵۲۸۵-۲۶۴۵

چکیده

کاهش جمعیت در سال‌های اخیر یکی از دغدغه‌های مهم امام‌خامنه‌ای می‌باشد. این مسئله ذهن پژوهشگران متعهد و مسئولین دلسوز را به خود مشغول نموده است. کاهش نرخ باروری طی ۲۰ سال گذشته حیرت‌انگیز و معادل ۷۰ درصد می‌باشد. این میزان یکی از چشمگیرترین آمارهای کاهش باروری در نیم‌قرن اخیر است. رویکرد انجمن‌های وابسته به غرب هم کاهش جمعیتی کشورهای اسلامی، به‌ویژه ایران است؛ لذا عدم تعادل جمعیتی و سیر نزولی جمعیت از مشکلات جدی جمهوری اسلامی می‌باشد. این مقاله باهدف بررسی وضعیت نفوذ و بحران جمعیتی جمهوری اسلامی در دو دهه اخیر با استناد به نظر کارشناسان، متون کتابخانه‌ای و بهره‌گیری از روش توصیفی _ تحلیلی با هدف کاربردی انجام شده است، از یک‌سو به توصیف تغییرات نزولی جمعیت ایران در دو دهه اخیر پرداخته است و از سوی دیگر، تبعات سیاسی _ اجتماعی و امنیتی کاهش جمعیت و نفوذ غرب به‌ویژه آمریکایی‌ها را در این مسئله مهم مورد مطالعه قرار داده است. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که فرایند کاهش جمعیت در دو دهه اخیر، به‌وسیله جریان غرب‌گرا و عناصری نفوذی وجود دارد و راه برون‌رفت از این بحران توجه عملی به آموزه‌های دینی و سیاست‌های ابلاغی امام‌خامنه‌ای و تصویب و اجرای قوانین مربوط به مسئله افزایش جمعیت جمهوری اسلامی ایران خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: نفوذ، بحران، تحدید جمعیتی و جمهوری اسلامی ایران.

amiri.abolfazl@yahoo.com

۱. استادیار، دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران، ایران

استناد: امیری، ابوالفضل. (۱۴۰۱). مدیریت جامع حوادث، بلایا، و بحران‌ها با تمرکز بر ابعاد چهارگانه وجودی انسان. فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت های اضطراری، ۱۴(۳)، ۱۰۰-۷۵.

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع) © نویسنده‌گان

مقدمه

یکی از دغدغه‌های کشورهای، بخصوص از قرن بیستم به بعد، بحث کنترل جمعیت بوده است. این موضوع همچنان به‌عنوان یک مسئله مهم ذهن صاحب‌نظران و برخی دولتمردان را به خود مشغول ساخته است. از یک‌جهت ملت‌هایی که با افزایش بی‌رویه جمعیت روبرو هستند و ظرفیت و امکانات کشورهایشان توان تحمل چنین جمعیتی را ندارد، از سوی دیگر کشورهایی هستند که با کنترل شدید جمعیت اکنون به موقعیتی رسیده‌اند که از نظر نیروی انسانی با مشکل روبرو شده‌اند و معلوم نیست در آینده چه سرنوشتی پیدا کنند. کشور ایران را نیز نمی‌توان از این مقوله جدا نمود. در دهه شصت رشد بی‌رویه جمعیت را شاهد بودیم و در دهه هفتاد کنترل جمعیت و در دهه هشتاد و بعد از آن شاهد کاهش شدید آن بوده‌ایم. بر اساس سرشماری انجام گرفته در سال ۱۳۹۰، این کاهش نگران‌کننده است و اگر به‌درستی برای آن چاره‌ای اندیشیده نشود در آینده دچار انواع بحران‌ها و آسیب‌ها خواهیم شد. بسیاری از پژوهشگران معتقدند که روند کاهش جمعیت در دو دهه اخیر کماکان جریان دارد و تداوم آن خسارات فراوانی به کشور وارد می‌کند که قابل جبران نخواهد بود. عدم توجه به این تهدید، جمهوری اسلامی را در آینده‌ای نه‌چندان دور با مشکلاتی از قبیل کاهش نیروی کار و تولید، ایجاد بحران پیری و افزایش جمعیت و هزینه بالای نگهداری سالمندان روبرو خواهد کرد. کاهش جمعیت جوان و با انگیزه، منجر به ایجاد خلل در بنیه دفاعی کشور خواهد شد. در گزارش سازمان ملل در سال ۲۰۱۲ آمده است که چنانچه روند جمعیتی ایران به این شکل ادامه یابد، جمعیت ایران در سال ۱۴۸۰ شمسی به حدود پنجاه درصد فعلی، یعنی چهل میلیون نفر، کاهش می‌یابد؛ در حالی که تجربه چهل و چهار سال گذشته کشور هم بیانگر این است که نظام مقدس جمهوری اسلامی توانسته با بهره‌گیری از ظرفیت جوانان با انگیزه در طول هشت سال دفاع مقدس، جنگ نرم و فتنه‌های مختلف در برابر دشمنان خارجی و داخلی بایستد و متجاوزین را وادار به عقب‌نشینی کند.

تعاریف و مبانی نظری

تعاریف:

جمعیت

در اصطلاح آماری هر مجموعه از عناصر متمایز یا مجموعه‌ای از افراد انسانی و گیاهی و... که دست کم دارای یک صفت مشترک باشند، "جمعیت یا جامعه آماری" گویند. در جمعیت‌شناسی، تمام یا بخشی از ساکنان یک ناحیه را "جمعیت" گویند. واژه جمعیت ممکن است به هر اجتماعی از افراد انسانی و در هر مکان، خواه به طور مستمر یا موقت، گفته شود. لیکن به عنوان تعریف نهایی، جمعیت، تجمعی از افراد انسانی است که در منطقه‌ای معین (روستا، شهر، شهرستان، استان و یا کشور)، به طور مستمر و معمولاً به شکل مجموعه‌ای از خانوارها زندگی می‌کنند و پایگاه سیاسی، شرایط ملی و قومی واحدی دارند (تقوی، ۱۳۹۵).

سیاست‌های جمعیتی^۱

سیاست‌های جمعیتی به کلیه تمهیداتی که دولت و نهادهای اجرایی و قانونی برای تأثیر گذاشتن بر ویژگی‌های کمی و کیفی یک جمعیت تصویب و اجرا می‌کنند، اطلاق می‌شود (امانی، ۱۳۹۳). از سال هفتاد به این طرف، باید سیاست کنترل جمعیت را تغییر می‌دادیم، خطا کردیم، تغییر ندادیم. امروز باید این خطا را جبران کنیم (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۲/۹/۱۹).

تحدید نسل

تحدید نسل، انجام تغییرات نزولی و یا اتخاذ سیاست انقباضی در ترکیب و توزیع جمعیت کشور است (امانی، ۱۳۹۳).

نفوذ^۲

ظرفیتی است که یک فرد یا جریان دارد تا رفتار افراد دیگر را تحت تأثیر قرار دهد، به گونه‌ای که آن‌ها کارهایی را انجام دهند که قبلاً انجام نمی‌دادند. توانایی بالقوه برای نفوذ در فرد یا گروه و انواع اثرگذاری بر افکار، رفتار و یا عواطف شخص دیگر را نفوذ تعریف نمودند (ورزشکار، ۲۰۱۰).

1. Population policy
2. Influence

نفوذ پروژه‌ای

نفوذی هدفمند و برنامه‌ریزی شده که در اثر طراحی و اجرای راهبرد مشخص و معین یک دولت یا سازمان برای دگرگون‌سازی عناصر سازنده و معنا بخش به حیات سیاسی و فرهنگی یک ملت یا جامعه از طریق تغییر ارزش‌ها، باورها و معتقدات اساسی آن جامعه یا ملت است که طیفی از اهداف کوتاه‌مدت تا درازمدت را تعقیب می‌کند (امیری، ۱۳۹۴).

بحران

در تعریف بحران با توجه به صورت اصلاح شده تعریف روزنتال از بحران، بحران تهدیدی جدی نسبت به ساخت‌های زیربنایی و یا ارزش‌ها و هنجارهای اساسی یک سیستم که مورد ادراک ذینفعان بوده و تحت فشار زمانی و محدودیت گزینه‌ها، در شرایط عدم قطعیت شدید و احساس کاهش کنترل، اتخاذ تصمیمات حیاتی، دقیق و پرهزینه‌ای را الزامی می‌سازد (حسینی، ۱۳۸۵).

مبانی نظری

رویکردهای اسلامی

در بخش‌هایی از آموزه‌های اسلامی و دیدگاه صاحب‌نظران به مسئله افزایش جمعیت یا کاهش آن پرداخته شده است که به نمونه‌هایی از آن‌ها اشاره می‌شود. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

«وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطَاً كَبِيراً.»

«و فرزندانتان را از ترس فقر نکشید، ماییم که آن‌ها و شمارا روزی می‌دهیم. مسلماً کشتن آن‌ها گناه بزرگی است.» (سوره اسراء، آیه ۳۱).

رسول گرامی اسلام حضرت محمد (ص) می‌فرماید: «تَنَاقَحُوا وَ تَنَاسَلُوا تَكْتُرُوا إِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَّمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى بِالسَّقَطِ.»

«ازدواج کنید تا نسل شما فزونی گیرد که من به فزونی جمعیت شما حتی به فرزندان سقط شده در قیامت به دیگر امت‌ها مباحات می‌کنم.» (اصول کافی، جلد ۵، صفحه ۳۳۳ و ۳۳۴).

«لَأَرْهَبَنَّ فِي الْإِسْلَامِ تَزَوُّجًا فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمْ الْأُمَّمِ.»

«رهبائیت در اسلام نیست. ازدواج کنید! من به فزونی عدد شما بر ملت های دیگر مباحات می کنم.» (دعائم الاسلام، نعمان بن محمد تمیمی).

امام صادق علیه السلام می فرمایند: «اَكثَرُوا الْوَلَدَ اكْثَرُ بَکْمِ الْأُمَّمِ عَدَا.»

«فرزند را زیاد کنید، در فردا [ی قیامت] من به شما بر دیگر امت ها به خود می بالم.» (کافی، جلد ۶ ص ۲).

لذا، دین مبین اسلام طرفدار جمعیت مطلوب و مناسب معرفی کرده و در قرآن کریم آیات زیادی وجود دارد که به موضوعات مهم جمعیتی از جمله ازدواج و خانواده (آیه ۱۱ سوره مبارکه شورا و آیه ۱۱ سوره مبارکه فاطر)، کمیت جمعیت (آیات ۶ سوره مبارکه نوح و ۱۲ سوره مبارکه اسراء) و کیفیت جمعیت (آیات متعدد قرآن مانند ۳۳ سوره نور، ۲۳۳ سوره بقره و ۱۵ سوره احقاف) پرداخته شده است که هر کدام به نوعی مسئله جمعیت را نفی یا اثبات نموده است.

رویکردهای خوش بینانه غربی

جولیان سیمون^۱، اقتصاددان معروف دانشگاه مریلند که بر اساس مطالعات خود عقایدی علیه برنامه های کنترل جمعیت داشت، در جهت عکس جریان غالب رسانه ای و سیاسی غرب؛ که خواستار کاهش جمعیت جهان است، حرکت می کرد. او رشد جوامع انسانی را یک بلا تصور نمی کرد بلکه آن را «منبع نهایی» می پنداشت. او در سال ۱۹۸۱، کتابی به همین نام منتشر ساخت و به تشریح نظریات خود در مورد دفاع از افزایش جمعیت پرداخت. او می گوید: «با افزایش جمعیت کره زمین استانداردهای زندگی نیز به موازات آن افزایش یافته است.» او می افزاید: «با افزایش درآمد و جمعیت کمبودهای شدید کمتر رخ داده است، قیمت ها کاهش یافته و دسترسی به منابع افزایش یافته است.» از نظر سیمون، موج افزایش جمعیت از نظر تاریخی همیشه گذرا بوده است؛ اما نکته مهم این است که همیشه افراد بیشتری را برای حل مشکلات گرد هم آورده اند. سیمون در کتابش به شواهد تاریخی مختلف که مؤید نظرات اوست، اشاره کرده است. از دیگر دانشمندان مخالف برنامه های کاهش جمعیت، می توان به دکتر جا کلین کاسون از دانشگاه هامبورگ اشاره کرد که کتابی با عنوان افسانه اضافه جمعیت سیاره در سال ۱۹۸۸ از ایشان منتشر شده است. کاسون در این کتاب خطرات تبلیغ شده ناشی از افزایش جمعیت کره زمین را چیزی بیش از افسانه نمی داند (جا کلین کاسون، ۱۹۸۸).

1. Julian Simon

چین در سرشماری سال ۲۰۱۰ حدود یک میلیارد و ۳۷۰ میلیون نفر جمعیت داشته است و رشد اقتصادی سریع چین موجب شده تا صدها میلیون نفر از فقر نجات پیدا کنند. چین در سال ۲۰۱۳ دومین اقتصاد بزرگ دنیا. پس از ایالات متحده، بوده است (والتون جرج، ۲۰۱۱).^۱

در پی ریزی اقتصاد مدرن، چین یکی از سریع‌ترین رشد اقتصادی دنیا را داشته است. این کشور هم‌اکنون بزرگ‌ترین صادرکننده و دومین واردکننده بزرگ کالا است، دومین اقتصاد بزرگ دنیا بر پایه تولید ناخالص داخلی را در اختیار دارد و عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل و سازمان‌های چندجانبه‌ای همچون سازمان تجارت جهانی، اپک، سازمان همکاری شانگهای و گروه ۲۰ است. چین کشوری دارای سلاح هسته‌ای و بزرگ‌ترین ارتش دائمی دنیا می‌باشد. این کشور از سوی برخی از دانشگاهیان و تحلیل‌گران نظامی - اقتصادی، یک ابرقدرت بالقوه لقب گرفته است (چینا. ارج. کان، ۲۰۱۰).^۲

رویکرد نرم و نفوذی صاحب‌نظران آمریکایی

کمیته خطر جاری^۳، از زمان تأسیس تاکنون، رسالت اصلی خود را شناسایی مهم‌ترین خطرات پیش روی دولت آمریکا و بررسی نحوه مقابله با آن اعلام کرده است (معاونت سیاسی، سپاه ۱۳۹۲). به نحوی که امروزه، مرکز ثقل فعالیت خود را مقابله با قدرت نوظهور منطقه‌ای، یعنی نظام جمهوری اسلامی ایران، قرار داده و در همین راستا به طراحی پروژه‌ای اقدام کرده که به «پروژه دلتا» یا همان جنگ نرم مشهور شده است. تأکید پژوهشگران کمیته خطر جاری به دولتمردان آمریکایی، امتناع از ورود به عرصه جنگ سخت و حمله نظامی به جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. آن‌ها با ارائه تحلیلی واقعی از عناصر قدرت ملی و دفاع همه‌جانبه ایران در مقابل هرگونه تحرک نظامی، جنگ سخت را فاقد کارایی لازم دانسته و تصمیم‌گیران دولت آمریکا را به اتخاذ الگوی تقابل با «جنگ نرم» و «فروپاشی از درون» ترغیب می‌کنند (دلورپور اقدم، ۱۳۸۸).

مارک پالمر، معمار طرح دلتا و از اعضای برجسته این کمیته و چهره بانفوذ دستگاه سیاست خارجی آمریکا، گفته است: «ایران» به لحاظ وسعت سرزمینی، کمیت جمعیت، کیفیت نیروی

1. Walton, Greg; International Centre for Human Rights and Democratic Development (2011) "Executive Summary". China's golden shield: Corporations and the development surveillance technology in the People's Republic of China
 2. China.org.cn. Retrieved 15 Jun. 2009. Check date values in: |accessdate= (help)
 "There's no stopping China". New York Post. 1/8/10. Retrieved 2 August 2010. Check date
 3. The Committee on the Present Danger (CPD)

انسانی، امکانات نظامی، منابع طبیعی سرشار و موقعیت جغرافیایی ممتاز در منطقه خاورمیانه و هارتلند نظام بین الملل به قدرتی کم بدیل تبدیل گردیده که دیگر نمی توان با یورش نظامی، آن را سرنگون کرد؛ بنابراین روشن است که اندیشکده های مرتبط با دشمنان اسلام و ایران به دقت دو مفهوم «کمیت جمعیت» و «کیفیت نیروی انسانی» مردم ایران را رصد می کنند و کاهش جمعیت ایران، یکی از آرزوهای دیرینه آنان می باشد (علی محمدی، ۱۳۹۰).

کاهش جمعیت و جایگزینی آن در کشور نه تنها در حوزه اقتصاد ضربات سنگینی را وارد خواهد کرد، بلکه در عرصه امنیتی و نظامی و سیاسی نیز کشور را با مشکل مواجه خواهد ساخت. از یک سو جمعیت سالمند کشور در حال افزایش است که این امر موجب خواهد شد که چتر حمایتی دولت در خصوص بیمه بازنشستگی، تأمین اجتماعی و... افزایش یابد که به معنای باری مضاعف بر دوش بخش اقتصادی دولت است که با وجود ۴۷ درصد سالمند در ۸۰ سال آینده، بخش عظیمی از قوای اقتصادی کشور صرف تأمین هزینه های حمایتی مذکور خواهد شد. این نکته را نیز باید مورد توجه قرار داد که پایین آمدن نرخ رشد جمعیتی، به معنای کاهش نیروی کار است و این به معنای وارد کردن نیروهای کار و تکنسین ها از سایر کشورهای جهان است که خود راه دیگری برای گسترش فرهنگ بیگانه در کشور خواهد بود و علاوه بر این نکته، باید به خروج ارز و تبعات اقتصادی آن نیز توجه کرد. به هر صورت، روند فعلی جایگزینی جمعیتی در کشور به هیچ عنوان، با تأکید باید گفت، به هیچ عنوان راضی کننده و منطقی نیست و باید دولت از بسته های تشویقی خود در این زمینه استفاده کند. هر چند در نگاه کلان تر، تنها استفاده از مشوق ها نمی تواند کارساز باشند و باید مدیران اجرایی باهمت و کار بیشتری زمینه های رفاهی، اجتماعی، اقتصادی را در سراسر کشور به وجود آورند تا دیگر بهانه ای از سوی خانوارها برای کنترل درونی موالید وجود نداشته باشد. چرا که نمونه های نامتوازن تشویقی دولت های نهم و دهم در این زمینه را شاهد بوده ایم که تأثیر چشم گیری نداشت. امام خامنه ای هم با تعدیل جمعیتی در زمان حاضر مخالف بوده و در این زمینه با مسئولین فرمایشاتی بیان داشتند. ایشان در خصوص جمعیت اظهار کردند که: «من معتقدم که کشور ما با امکاناتی که داریم می تواند صد و پنجاه میلیون نفر جمعیت داشته باشد. من معتقد به کثرت جمعیتیم. هر اقدام و تدبیری که می خواهند برای متوقف کردن رشد جمعیت انجام بگیرد، بعد از صد و پنجاه میلیون انجام بگیرد.» باید این نکته را گوشزد نمود که اگر روال بر

همین منوال پیش رود، تمام ملت ایران باید تبعات سنگین اقتصادی، سیاسی، نظامی و امنیتی را در درازمدت بپردازد و در این قضیه تمام مردم ایران به‌ویژه مسئولین مقصرند. این اتفاق، ورود ایران به نخستین فاز بحران جمعیت می‌باشد (مروتی، ۱۳۹۵). لذا ضروری است که مسئولین به فکر مسئله استراتژیک جمعیت باشد و مدیران و کارشناسان سیاست‌های افزایش جمعیت رهبری نظام را با جدیت بیشتری در سرلوحه کاری خود قرار دهند که بی‌توجهی به این مسئله تبعات بسیار گسترده‌ای دارد.

برژینسکی و سیر نزولی جمعیت ایران

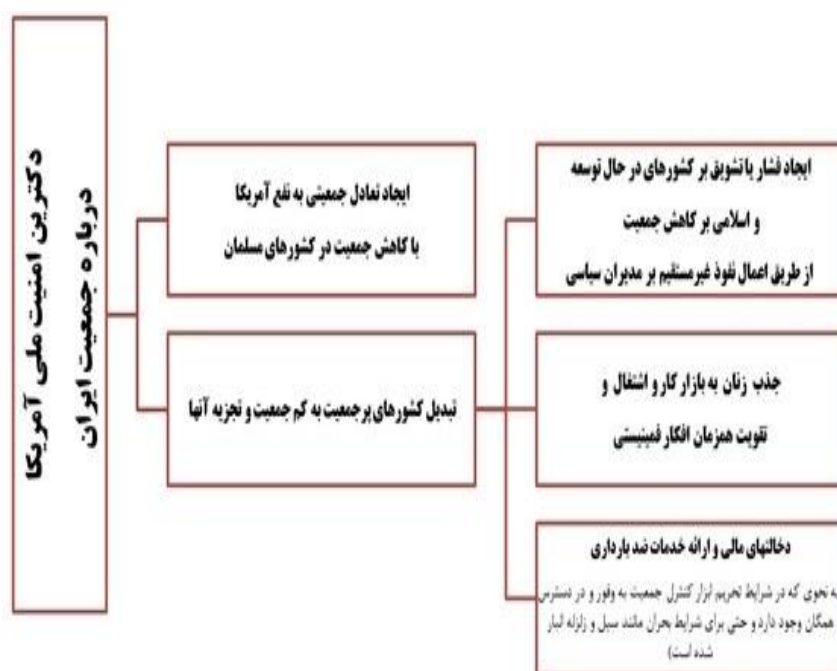
علی‌رغم عدم توجه سیاست‌گذاران ایرانی به این خطر فوق‌العاده بزرگ، سیاست‌مداران دنیای استکبار به‌خوبی به این معضل کمرشکن ایران آینده توجه دارند تا جایی که برژینسکی نو در سال ۲۰۰۹، محافظه‌کار و یکی از سیاست‌گذاران کهنه‌کار آمریکایی و از طراحان پروژه نظم نوین جهانی، در مصاحبه‌ای با روزنامه وال‌استریت ژورنال می‌گوید: «از فکر کردن به حمله پیش‌دستانه علیه تأسیسات هسته‌ای ایران اجتناب کنید و گفتگوها با تهران را حفظ کنید. بالاتر از همه، بازی طولانی‌مدتی را انجام دهید؛ چون زمان و آمارهای جمعیتی و تغییر نسل در ایران به نفع رژیم کنونی نیست» (برژینسکی، ۱۳۸۸). با این حال، هنوز هم پوسترهای تشویق‌کننده کاهش زادوولد در درودیوار برخی ادارات، بیمارستان‌ها و اماکن عمومی به چشم می‌خورد. پوسترهایی که گویا امثال برژینسکی معنی آن‌ها را بهتر و دقیق‌تر از برخی از سیاست‌گذاران ایرانی حامی کاهش زادوولد می‌فهمند (محمودی، ۱۳۸۹).

نفوذ آمریکا بر سیاست‌های جمعیتی ایران و کشورهای اسلامی

بررسی دقیق و هدفمند بحران جمعیت در ایران، نیازمند شناخت اهداف شوم و پشت‌پرده آمریکا، در کالبد سازمان ملل است. سازمان‌های بین‌المللی از راه دخالت‌های مالی، ارائه خدمات رایگان، ارتباط با سیاست‌گذاران، بر تصمیم‌های کلان یک کشور تأثیر گذاشته‌اند و می‌گذارند. سیاست‌های جمعیتی بر اساس اهداف سیاسی جهانی‌سازی غربی تنظیم می‌شود، طی دهه‌های گذشته حجم نسبی جمعیت کشورهای سرمایه‌داری سیر نزولی داشته است تا جایی که جمعیت کشورهای غربی، اروپا، آمریکا و کانادا، در دو دهه قبل به دلیل فروپاشی خانواده و حاکمیت

فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت های اضطراری

ارزش های مادی با کاهش نسبی جمعیت مواجهه شدند؛ لذا کشورهای غربی و در رأس آن آمریکا، برای ایجاد تعادل جمعیتی به نفع خود و به عنوان یکی از سیاست های استراتژیک در دکترین دفاع ملی و سیاست خارجی به کاهش رشد جمعیت در جهان سوم به خصوص کشورهای اسلامی پرداختند و عمده فعالیت های کنترلی آمریکا بر این کشورها از طریق صندوق بین المللی پول و آژانس های سازمان ملل متحد، سازمان بهداشت و سازمان کشاورزی و تغذیه بین المللی صورت می گیرد؛ زیرا آمریکا متوجه شده است که اگر سطح تکنولوژی و علم، به ویژه در زمینه نظامی، در کشورهای دیگر رشد یابد و با آنها مساوی شود، افزایش جمعیت عامل قطعی موفقیت ملت ها خواهد بود و به اهمیت این مسئله در چین و هند و پاکستان رسیده است و معتقد است که از تمرکز جمعیت زیاد به ویژه در یک حاکمیت سیاسی و انقلابی مثل جمهوری اسلامی ایران، می بایست جلوگیری شود و باید آنها را به تعدادی از واحدهای کوچک سیاسی تقسیم کرد؛ لذا در سیاست خارجی در مورد عامل جمعیت این گونه عمل می کند.

شکل ۱. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۳/۷/۱۵)

تبدیل کشورهای پر جمعیت به کم جمعیت و تجزیه آن‌ها

برای اجرایی کردن اهداف خود، سیاست‌های زیر را پیش گرفتند:

- الف) ایجاد فشار یا تشویق بر کشورهای در حال توسعه و اسلامی بر کاهش جمعیت از طریق اعمال نفوذ غیر مستقیم بر مدیران سیاسی
- ب) طرح توسعه دموکراسی و آزادی و حقوق بشر به ویژه برای زنان و جذب آن‌ها به بازار کار و اشتغال برای تحقق اهداف فوق
- ج) دخالت‌های مالی و ارائه خدمات ذی ربط (به نحوی که در شرایط تحریم، ابزار کنترل جمعیت به وفور و در دسترس همگان وجود دارد و حتی برای شرایط بحران، مانند سیل و زلزله، انبار شده است).
- د) نفوذ، ایجاد فشار و اختلاف و دامن زدن به جنگ‌های داخلی و دوقطبی سازی در جهت تجزیه و کاهش جمعیت

نفوذ و تغییر ارزش‌ها از طریق:

۱. تأکید بر اهمیت منافع مادی و حاکمیت اقتصاد بر برنامه‌ریزی‌های اجتماعی
۲. تضعیف و تزلزل در ارزش‌های اساسی و اخلاق عمومی جامعه
۳. تأکید بر اهمیت منافع فردی بر خانوادگی و اجتماعی
۴. گسترش سیطره فردگرایی و لذت طلبی
۵. حاکمیت اومانیسم و نفی دین در فرهنگ عمومی جامعه (سکولاریسم)
۶. فشار اقتصادی بر خانواده‌ها با توسعه فرهنگ مصرف‌گرایی و احساس عدم رضایت از امکانات و وضع موجود و با این تأکید که تعدد فرزندان مانع رفاه و آرامش است و بر این مسئله تمامی تبلیغات و سیاست‌های جمعیتی سازمان ملل تأکید می‌کند.
۷. تأکید بر ضرورت کاهش جمعیت، برای رسیدن به رشد اجتماعی و اقتصادی در برنامه‌های توسعه دولت‌ها؛ در حالی که واقعیت این است که عواملی چون سیطره کشورهای غربی بر کشورهای جهان سوم و غارت منابع آن‌ها و وجود نظام‌های دیکتاتوری وابسته به آن‌ها و فساد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی در ایجاد مشکلات اقتصادی در این کشورها مؤثر بوده است.

۸. استفاده ابزاری از بهداشت و سلامت مادر و فرزند به عنوان یکی از راه های کنترل جمعیت، به ویژه در کشورهای اسلامی که به عنوان کاهش مرگ و میر مادران و نوزادان بر کاهش جمعیت تأکید می کند و سازمان بهداشت جهانی با ایجاد پایگاه های منطقه ای بهداشت از طریق پروژه های علمی، پژوهشی و خدماتی به این مهم می پردازد.
۹. تأکید بر ایجاد تغییراتی با عنوان آزادی و استقلال زن و رشد اجتماعی او و رسیدن به قدرت و امکانات و تغییر سبک زندگی مطابق مدل و سبک زندگی غربی از طریق نفوذ بر مدیریت های سیاسی کشورها و تغییر نگرش آن ها و همراه کردن آن ها با سیاست های اعمالی آمریکا از طریق آژانس های سازمان ملل و NGO های فعال داخلی.
۱۰. استفاده ابزاری از دین به عنوان مهم ترین عامل تأثیرگذار و موفق در اجرای این سیاست ها و استفاده غیر صادقانه از بعضی عالمان دینی در توجیه تجویز و ترویج سیاست های کنترل جمعیت، به نحوی که مردم باور کنند که این سیاست ها مغایر با ارزش های دینی نیست و به این مهم در کشورهای مصر، اندونزی و ایران تحت نظارت آژانس های بین المللی تحت عنوان کنفرانس هایی برای جلب حمایت علمای دینی با موفقیت روبرو شده است.

انجمن جمعیت شناسی ایران یا شعبه صندوق آمریکایی جمعیت؟!

از نظر انجمن جمعیت شناسی ایران وضع جمعیت کشور نه تنها بحرانی نیست، بلکه بسیار مطلوب نیز هست. با وجود این مطلوب بودن، جمعیت ایران قطعاً سالخورده خواهد شد. از این رو برنامه ریزی برای پیشگیری از این امر مقدر، کاری بیهوده است که در صورت توفیق نیز دور باطل ایجاد می کند. اساساً پیر شدن جمعیت یک فرصت است و آینده نگری در هر زمینه که خوب باشد، برای پیری جمعیت لازم نیست. چون ممکن است جلوی این فرصت گرفته شود و جمعیت ایران توفیق پیری را از دست بدهد. مشوق های مالی نیز علی القاعده نباید در این راستا به کار گرفته شوند، چون ممکن است فرزند آوری محرومین جامعه را بیشتر کند و علی القاعده مستضعفین، توانایی تربیت بچه را ندارند. با این توصیفات و با آگاهی از روابط بسیار گسترده انجمن جمعیت شناسی با صندوق آمریکایی جمعیت، می توان این نهاد غیردولتی را شعبه ای دیگر از صندوق جمعیت سازمان ملل عنوان کرد. برای پی بردن به این حقیقت می توان به نامه بسیج دانشجویی رجوع کرد که در آن دانشجویان به دلایل متعدد خواستار اخراج نماینده صندوق

جمعیت از کشور شده بودند (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۴). با خواندن ادله این نامه و مقایسه آن با مواضع انجمن جمعیت‌شناسی، مشابهت‌های فراوانی به چشم خواهد خورد که پرده از حقایق بسیاری برمی‌دارد. در سی‌ام اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۳، امام خامنه‌ای سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه را ابلاغ نمودند. در مقدمه این سیاست‌ها، بر لزوم تکیه بر سیاست‌های کلی جمعیت تأکید شده و در بند ۴۵ آن نیز به‌وضوح «فرهنگ‌سازی و ایجاد زمینه‌ها و ترتیبات لازم برای تحقق سیاست‌های کلی جمعیت» از دولت درخواست شده است (سایت مقام معظم رهبری، ۱۳۹۴). اگر چه دولت، شورایی را با عنوان شورای برنامه‌ریزی جمعیت تشکیل داد تا برنامه‌ای عملیاتی برای آنچه در پیش‌نویس برنامه است بیاورد، اما خروجی این شورا که قرار بود برنامه‌ای عملیاتی برای رفع بحران جمعیت در برنامه ارائه دهد، تبدیل شد به حذف کامل مقوله جمعیت از متن برنامه ششم؛ چرا که اعضای این شورا (دکتر عباسی رئیس مطالعات جمعیت کشور، دکتر مرنودی، خانم مولا وردی و...) هیچ‌کدام اعتقاد به بحران جمعیت و ضرورت اقدام عملی برای خروج از این وضعیت را نداشتند و اعتقاد برخی از آن‌ها این بود که با توجه به مشکل اشتغال و مسکن داشتن بیش از یک‌الی دو فرزند، عقلانی نیست (مولاوردی، ۱۳۹۳).

نفوذ و توقف سیاست‌های جمعیتی

روند نزولی جمعیت ایران به‌واسطه کاهش بی‌سابقه نرخ باروری به‌عنوان یکی از عجایب جمعیت‌شناسی در دنیا مطرح است؛ چنان‌که یکی از دانشمندان برجسته غربی در این زمینه می‌گوید: «کاهش نرخ باروری در ایران، طی ۳۰ سال گذشته حیرت‌انگیز و معادل ۷۰ درصد بوده است. این میزان یکی از سریع‌ترین و چشمگیرترین آمارهای کاهش باروری در تاریخ بشر است» (نیکلاس ابرستات، ۲۰۱۳). این کاهش شدید نرخ باروری سبب شده است که اکنون ایران یکی از سه کشوری باشد که جمعیتش، سریع‌ترین حرکت به سمت مرزهای سال‌خوردگی را دارد (خبرگزاری ایسنا، ۱۳۹۳). همین شرایط باعث شد که امام خامنه‌ای در سالیان اخیر بیش از ۲۰ بار در مورد مسئله جمعیت صحبت نمایند و در بخشی از سخنانشان فرموده‌اند: «برای دشمنان، بهترین چیز این است که ایران یک کشوری باشد با بیست، سی میلیون جمعیت که نصف این جمعیت هم کهن سال و میان‌سال و از کار افتاده باشند. این برایشان بهترین چیز است که برایش برنامه‌ریزی کنند و پول خرج کنند.» معظم‌له در سخنرانی نوروزی سال ۱۳۹۹، روند رو به کاهش جمعیت جوان

کشور را خطر بزرگی برای تحدید نسل پیری عمومی عنوان کردند (۱۳۹۹/۱/۳) و مجدد در سال ۱۳۹۹ فرمودند که مسئله فرزندآوری و مسئله نسل بسیار مهم است و احتیاج به قانون دارد، احتیاج به دنبال گیری جدی دستگاه های اجرایی دارد و بایستی به جد مسئله فرزند آوری را مهم دانست و از پیری جمعیت ترسید (۱۳۹۹/۴/۲۲)؛ بنابراین با توجه به وضعیت فوق الذکر و سخنان مکرر امام خامنه ای پیرامون اهمیت مسئله جمعیت، این توقع وجود داشت که تمام ارکان نظام برای فائق آمدن بر کاهش جمعیت بسیج شوند و سعی کنند شاخص های جمعیتی از وضعیت هشدار (وضعیت کنونی) به وضعیت بحرانی نرسد. متأسفانه علی رغم بی توجهی به این مطالبه مهم، بعضاً حرکاتی در جهت تشدید وضعیت سیر نزولی جمعیت نیز صورت می پذیرد. با توجه به ابلاغ سیاست جمعیتی به روسای قوا، مجلس شورای اسلامی تاکنون هیچ قانونی در راستای عملی کردن سیاست های کلی جمعیت تصویب نکرده است و حتی قانون ضد جمعیت تنظیم خانواده را نیز لغو نموده است. در قوه قضائیه نیز مدعی العمومی یافت نشد که احساس وظیفه نموده و در پرونده «۲۵۰ هزار سقط جنین غیرقانونی سالیانه»، که به یک قتل عام تمام عیار شبیه است، ورود کند (محمودی، ۱۳۸۹). دولت هم اقدام قابل ملاحظه ای برای افزایش جمعیت به ویژه برای امر ازدواج جوانان به عمل نیاورده و بودجه ای برای سیاست های جمعیتی برنامه سالانه و افزایش مرخصی زایمان در نظر نگرفته است (امانی، ۱۳۸۸) و به زوج های نابارور کمک قابل توجهی نشده است و وزارت بهداشت هم کماکان به رویه ضد جمعیتی خود در مواردی ادامه می دهد (محمودی، ۱۳۸۹). تا جایی که معاون وزیر بهداشت در یک سخنرانی عمومی اصل بحران جمعیت را زیر سؤال برد و مدعی شد که ایران در وضع عروسی جمعیتی است و اطلاعات جمعیتی را ناقص به مقام معظم رهبری رسانده اند. (شفیعی سروستانی، ۱۳۹۱). اکنون به واسطه مطرح شدن برنامه ششم توسعه، قسمت دیگری از بی توجهی به بحران جمعیت را شاهد هستیم؛ چنان که مسئله جمعیت که در پیش نویس این برنامه مورد توجه قرار گرفته بود، از متن برنامه به صورت یکجا حذف شده است. پیش بینی می شود عناصر نفوذی در برنامه ششم توسعه، به بحران جمعیت هم پرداخته است؛ به گونه ای که در چهار سال گذشته، این جریان جلوی هرگونه تغییر اساسی در عملکردهای مربوطه در وزارت بهداشت را گرفته است و با رخنه در مجلس، اجازه نداده قانون تنظیم خانواده لغو شود و قانونی برای افزایش رشد جمعیت وضع گردد. در حقیقت با وجود این جریان قدرتمند، هر

طرحی برای افزایش جمعیت با موفقیت روبرو نخواهد شد و در واقع مسئله جمعیت، نمودی عریان از «نفوذ جریانی» است که به فرموده امام خامنه‌ای، خطرناک‌تر از نفوذ فردی است (امیری، ۱۳۹۴). البته ناگفته نماند که اگر در رأس این جریان، فرد و افرادی کمتر از انگستان یکدست قرار داشته باشند، اگر روزی به میز محاکمه کشانده شوند، آمریکا به ازای آزادی آن‌ها نه ۷ نفر که ۷۰۰ نفر را آزاد خواهد کرد (مروتی، ۱۳۹۴)؛ اما این که چگونه امری به این مهمی که با امنیت ملی کشور پیوند خورده است و به‌عنوان سیاست‌های جمعیتی امام خامنه‌ای به سران قوا ابلاغ شده، کاملاً نادیده گرفته می‌شود، جای بسی تأمل است.

پیش‌بینی روند کاهش جمعیت ایران

توازن و رشد جمعیت، برای هر جامعه‌ای، مسئله‌ای حیاتی و راهبردی به شمار می‌رود. تجربه مقاطع گوناگون روابط خارجی ایران با جهان غرب، این مدعا را به اثبات رسانده است که راهبرد نظام سلطه غرب بر کشورهای جهان سوم است (علی‌محمدی، ۱۳۹۰). جمعیت کشور در سال‌های پس از جنگ تحمیلی با اصرار وزیر وقت دولت سازندگی روندی نزولی پیدا کرد و به دلیل غفلت برخی مسئولین دشمنان نظام جمهوری اسلامی ایران همواره درصدد تبدیل فرصت‌های ملت ایران به تهدید بودند. برای نمونه، در راستای تحولات نزولی جمعیت، برژینسکی، سیاستمدار کهنه‌کار و مشاور امنیت ملی سابق آمریکا، اظهار داشته است که «از فکر کردن به حمله پیش‌دستانه علیه تأسیسات هسته‌ای ایران اجتناب کنید و گفت‌وگوها با تهران را حفظ کنید. بالاتر از همه، بازی طولانی‌مدتی را انجام دهید، چون زمان، آمارهای جمعیتی و تغییر نسل در ایران به نفع رژیم کنونی نیست.» (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۸/۱۲/۱۵). با توجه به اینکه طبق سرشماری سال ۱۳۷۵ باروری در کشور ما تنزل داشته و رشد جمعیت کشور از ۳/۹ به ۱/۹ درصد رسیده است، افزایش پیری جمعیت در ایران در بازه زمانی بیست سال اخیر، از رقم ۰/۰۷ به ۰/۱۴ طوری که در سال‌های ۲۰۲۰ به بعد نرخ رشد پیری جمعیت به ۰/۲۲ می‌رسد (رشیدی، سید رکن‌الدین، ۱۳۹۵). وزارت بهداشت قریب به سه دهه بعد از دفاع مقدس در مورد خطر بارداری و زایمان به مردم تذکر داد تا جایی که یک ترس عمومی در زنان و مادران ایجاد شد و کار به جایی رسید که ایران رکورددار سزارین در دنیا شد. لذا باید این روند متوقف و فواید شیردهی و بارداری در سلامت مادران را بگویند (مروتی، ۱۳۹۵). عوامل مهم دیگری نیز می‌تواند به‌طور مستقیم در کاهش باروری دخالت

فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت های اضطراری

داشته باشد. از قبیل سبک زندگی غربی، میزان سواد و آموزش زنان، فعالیت و اشتغال زنان در بیرون از خانه و بالأخره بالا رفتن سن متوسط ازدواج دختران که مدت بین ازدواج و یائسگی را کوتاه تر ساخته و زنان مدت کمتری برای باروری خواهند داشت؛ بنابراین با توجه به روند کاهش جمعیت و تحدید جمعیتی ایران که آینده کشور اسلامی را از جهات فرهنگی، رشد علمی و فناوری، بنیه دفاعی، اقتدار سیاسی و امنیتی و... با چالش های عمده ای مواجهه کرده است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲). بر اساس پیش بینی های آماری منتشر شده در سال های ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰ در صورتی که کاهش رشد جمعیت کشور ما با نرخ فعلی ادامه یابد در ۸۰ سال آینده ایران جمعیتی کاهش چشمگیری خواهد داشت که نزدیک به نصف آن را افراد بسیار پیر تشکیل می دهند و در نتیجه با توجه به عدم وجود نیروی انسانی کافی عملاً کشور دستخوش تهدیدهای بزرگ امنیتی و اقتصادی خواهد شد. هم اکنون ایران یکی از ۱۰ کشوری است که جمعیت آن به سرعت به سمت کهن سالی پیش می رود و متأسفانه هنوز هم تبلیغ کاهش زادآوری به طور غیرمستقیم در رسانه های کشور مشاهده می شود.

سال	جمعیت	متوسط رشد سالانه	تعداد خانوار	بعد خانوار
۱۳۳۵	۱۸.۹۵۴.۷۰۴	-	۳.۹۸۵.۶۸۰	۴.۷۶
۱۳۴۵	۲۵.۷۸۸.۷۲۲	۳/۱	۵.۱۶۷.۱۹۲	۴.۹۹
۱۳۵۵	۳۲.۷۰۸.۷۴۴	۲/۷	۶.۷۱۱.۶۲۸	۵.۰۲
۱۳۶۵	۴۹.۴۴۵.۰۱۰	۳/۹	۹.۶۷۳.۹۳۱	۵.۱۱
۱۳۷۵	۶۰.۰۵۵.۴۸۸	۱/۹	۱۲.۳۹۸.۲۳۵	۴.۸۴
۱۳۸۵	۷۰.۴۹۵.۷۸۲	۱/۶	۱۷.۵۰۱.۷۷۱	۴.۰۳
۱۳۹۰	۷۵.۱۴۹.۶۶۹	۱/۳	۲۱.۱۸۵.۶۴۷	۳.۵۵

شکل ۲. جمعیت کشور و متوسط رشد سالانه آن طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۰ - مرکز آمار ایران (۱۳۹۱)

چالش‌های بحران جمعیتی

آسیب‌ها و چالش‌های مختلفی از روند نزول جمعیتی ایجاد می‌شود که اهم آن‌ها عبارت‌اند از:

(۱) تضعیف نیروی دفاعی کشور

راهبردهای نظامی و تسلط بر قلمروهای راهبردی در رأس اهداف دولت‌های زیاده‌خواه قرار دارد. نیروی جوان و جمعیت فراوان یکی از شاخص‌های اقتدار نظامی و دفاع بازدارندگی است. دوران جنگ تحمیلی و حضور جوانان در عرصه‌های نظامی و عملیات سرنوشت‌ساز، برگ برنده‌ای بود که ایران اسلامی توانست در دوران دفاع مقدس آن را کسب کند. مطمئناً یک کشور که دارای جمعیت اندک و یا پیر باشد توان رویارویی مقتدرانه در برابر تجاوز بیگانگان را نخواهد داشت. از طرفی ایران اسلامی با همین ترکیب جمعیتی موجود دارای جایگاه ویژه در منطقه است. اگر بر اثر عدم رعایت قواعد یکسان در کنترل جمعیت برخی از ترکیب‌های جمعیتی دچار تغییراتی شوند، ممکن است آسیب‌هایی که به یکپارچگی ملت ایران و امنیت ملی وارد شود که دشمنان نیز از این مقوله سوءاستفاده نمایند (عباس زاده و کرمی، ۱۳۹۰).

(۲) کاهش جمعیت نخبگانی کشور

از اصلی‌ترین پایه‌های پیشرفت و توسعه کشور نیروی انسانی است. نیروی انسانی نخبه، سرمایه‌ای است که هیچ سرمایه مادی و غیرمادی، توان هم‌وردی با آن را ندارد. کشوری که با پیری جمعیت روبرو شود، خودبه‌خود جمعیت نخبگانی آن که به‌طور طبیعی از دل نسلی جوان برمی‌خیزد دچار آسیب می‌شود و این کشور مهم‌ترین برگ برنده خود را در توسعه از دست خواهد داد (محمودی، ۱۳۸۹). کما اینکه بسیاری از کشورهای پیشرفته این جمعیت نخبگانی را بامغزهای متفکر جوانان کشورهای جهان سوم جبران می‌کنند.

(۳) کاهش نیروی انسانی و عقب‌ماندگی از قافله پیشرفت

همان‌طور که جمعیت نخبگانی شاخص اصلی توسعه می‌باشد، نیروی انسانی جوان و کارآمد نیز نقش مهمی را در توسعه کشور باز می‌کند. کشوری که با پیری جمعیت روبرو شود، این فاکتور مهم را نیز از دست خواهد داد؛ بنابراین چنین کشوری یا باید از نیروهای خارجی برای جبران نیروی کار استفاده کند و یا اینکه در توسعه دچار کندگی خواهد شد. برای مثال، در پی

افزایش آهنگ رشد جمعیت در دهه ۱۳۶۰ که به ایجاد جامعه‌ای جوان و جمعیت ۱۸ میلیونی دانش‌آموزی در دهه ۱۳۷۰ منجر شدف در دهه ۱۳۸۰ شاهد پیشرفت‌ها، نوآوری‌ها و سازندگی‌های شگرف به دست همان نسل جوان یادگار دهه‌های گذشته بودیم. یکی دیگر از پیامدهای اجتماعی کاهش جمعیت در ایران، جایگزینی نیروی کار مهاجر با نیروی جویای کار داخلی است که در سال‌های گذشته شاهد تبعات فراوان اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و امنیتی آن بوده‌ایم (علی‌محمدی، ۱۳۹۰)

۴) آسیب کانون خانواده

در بخش هفتم از سومین هدف دستور کار سند ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار، کشورها متعهد می‌شوند که دسترسی به تنظیم خانواده و آموزش جنسی را تضمین کنند. به احتمال قوی در سال ۱۳۹۴ و در سفر مهر ماه رئیس‌جمهور به نیویورک این تعهدات را پذیرفته است (مروتی، ۱۳۹۵). بر اساس اصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، «خانواده» واحد بنیادی جامعه اسلامی است که همه قوانین و مقررات و برنامه‌ریزی‌های مربوط به آن باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استواری روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد؛ بنابراین، عامل بنیادین گسترش جمعیت، خانواده است و خانواده به خویشاوندی وابسته است. جمعیت بدون خانواده زیاد نمی‌شود و خانواده بدون خویشاوندی، خانواده بزرگ، خاله، عمه، دایی و عمو دارای نقص‌های فراوان هنجاری خواهد بود. چرا که خانواده و سنت‌های آن لازم و ملزوم یکدیگر هستند. در چنین صورتی، باید برای اصلاح روند نامعقول کاهش جمعیت، بر روی مفهوم خویشاوندی تأکید جدی شود. در غیر این صورت، دو یا سه نسل دیگر، جامعه ما با بحران خویشاوندی روبه‌رو خواهد بود و برای فرزندان نسل‌های آتی مفهوم عمو، خاله و عمه معنا ندارد.

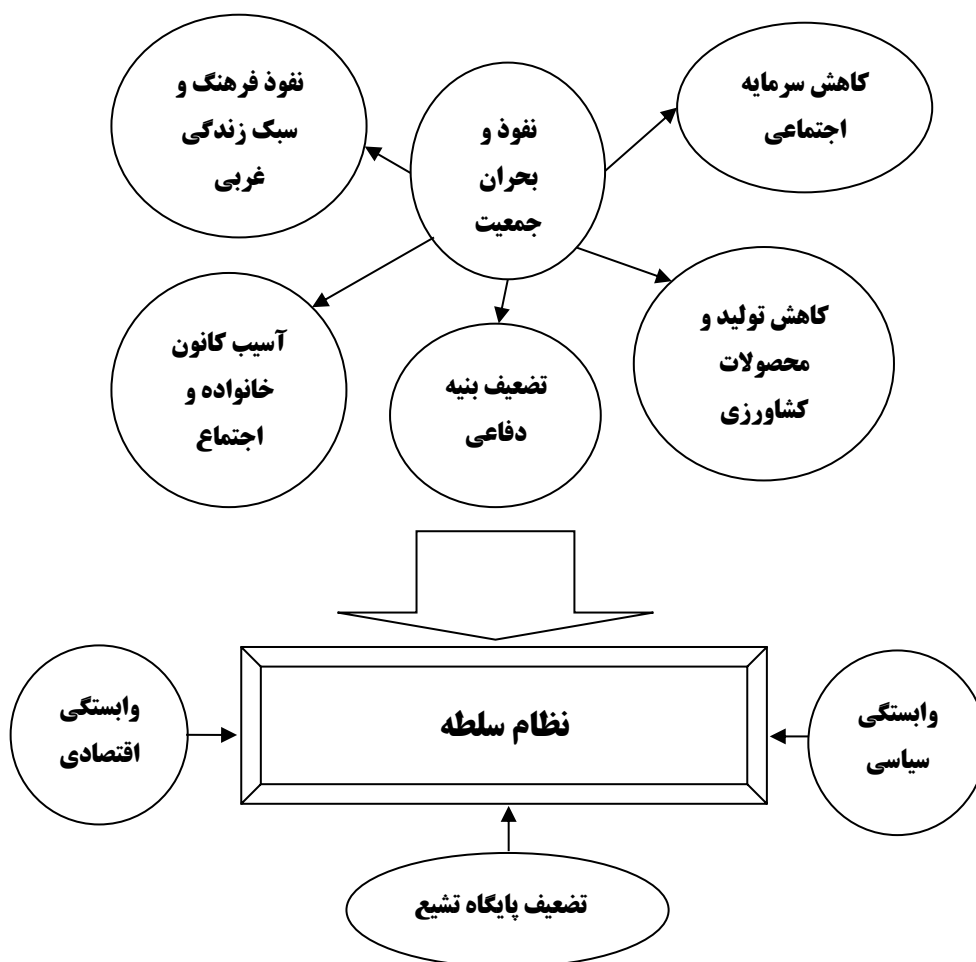
۵) کاهش تولید در کشاورزی

از دیدگاه برخی پژوهشگران، کشاورزی، شناسه تاریخ و تمدن بشریت است. هدف نهایی کشاورزی از دیرباز، تأمین غذا به مهم‌ترین نیازهای حیاتی بشر تعریف شده است؛ بنابراین امنیت غذایی دارای آن‌چنان اهمیتی است که امروزه به شکلی تعریف شده که دولت‌ها موظف به تأمین آن شده‌اند. از سویی دیگر، «تأمین استقلال کشور» در دستیابی تولید کشاورزی و توجه به تأمین مواد غذایی است و با عنایت به اینکه یکی از اهرم‌های رونق‌بخش کشاورزی و منابع طبیعی.

تأمین‌کننده مواد غذایی کشور، نیروی انسانی جوان و کارآمد می‌باشد؛ لذا آسیب دیدن بخش جمعیت، برای استقلال و امنیت ملی کشور مخاطره‌آمیز است (گزارش راهبردی وزیر کشاورزی ۱۳۹۲/۵/۲۴، پایگاه اطلاع‌رسانی مجلس شورای اسلامی). در نظام جمهوری اسلامی ایران، بخش کشاورزی وظیفه تأمین امنیت غذایی متکی بر تولید داخلی با استفاده علمی و کارآمد از منابع آب و خاک و با بهره‌گیری از ظرفیت منابع انسانی می‌باشد. اعمال تحریم‌های دشمن، وزن استقلال غذایی در اتخاذ راهبردهای کلان کشور محدود نموده است (همان، ص ۴). ضمن اینکه جوامع روستایی و عشایری هم به‌عنوان جامعه تولیدکننده، بستر اصلی فعالیت‌های کشاورزی کشور بوده و هر تحولی در کاهش جمعیت کشورمان در بخش کشاورزی، تأثیر مستقیمی بر رونق اقتصادی کشور خواهد داشت.

۶) تضعیف جایگاه ایران به‌عنوان تنها کشور شیعه

شیعه به دلیل برخورداری از قدرت تأثیرگذاری بر تحولات و سیاست منطقه‌ای و بین‌المللی برای غرب اهمیت ژئوپلیتیک خاصی دارد (توال، ۱۳۷۹:۶). گرچه شیعیان در سراسر جهان در میان ملل اسلامی پراکنده هستند ولی تنها کشوری که در آن دولتی با حاکمیت شیعه سرکار است کشور ایران است. این کشور هم‌اکنون، ام‌القری جهان اسلام است و چشم جهان اسلام به آن دوخته شده است. اقتدار آن مایه اقتدار جهان اسلام و تضعیف، آن نیز تضعیف جهان اسلام خواهد بود. وجود کشوری پیشرفته با نیروی کارآمد، جوان، متعهد و متخصص تحت عنوان جمهوری اسلامی ایران، مایه امید و شادابی برای سایر ملل جهان اسلام خواهد بود. از این رو، این سرمایه ارزشمند شیعه که منادی اسلام ناب محمدی در جهان است، می‌بایست از نظر کمی و کیفی شاخص‌های لازم را داشته باشد و یکی از این شاخص‌ها، جمعیت قابل قبول است که بتواند در برابر جهان کفر قد علم کند (طهرانی، ۱۳۸۴). الحمدلله به تعبیر امام خامنه‌ای این ظرفیت در کشور ما تا ۱۵۰ میلیون نفر جمعیت وجود دارد و به همین دلیل، وظیفه مسئولان است که تا دیر نشده به فکر چاره باشند و با توجه به سیاست‌های ابلاغی، تدوین راهبردها و انجام اقدامات اجرایی نسبت به این مهم فراموش شده همت گمارند.

شکل ۳. مدل مفهومی نفوذ و بحران جمعیت

تحلیل یافته‌ها

علی‌رغم سفارش اسلام و ائمه (ع) به ازدواج و فرزند آوری و نقشی که منابع انسانی در تقویت جامعه و مصونیت بخشی به بعد دفاعی و سیاسی دارد، بانفوذ جریان غربی، بحران جمعیت ایران به واسطه کاهش بی‌سابقه نرخ باروری به عنوان یکی از عجایب جمعیت‌شناسی در دنیا مطرح است. چنان که یکی از دانشمندان برجسته غربی در این زمینه می‌گوید: «کاهش نرخ باروری در ایران طی ۲۰ سال گذشته حیرت‌انگیز و معادل ۷۰ درصد بوده است. این میزان یکی از سریع‌ترین و چشمگیرترین آمارهای کاهش باروری در تاریخ بشر است» (نیکلاس ابر ستات، ۲۰۱۳). چنانچه ایران یکی از سه کشوری است که جمعیتش، سریع‌ترین حرکت به سمت مرزهای سال‌خورده‌گی را طی نموده است (مروتی، ۱۴۰۰). این شرایط باعث شد که امام خامنه‌ای در چند سال اخیر بیش از ۲۰ بار در مورد مسئله جمعیت صحبت نمایند و فرموده‌اند: «برای دشمنان، بهترین چیز این است که ایران یک کشوری باشد با بیست - سی میلیون جمعیت که نصف این جمعیت هم کهن سال و میان سال و از کارافتاده باشند. این برایشان بهترین چیز است که برایش برنامه‌ریزی کنند و پول خرج کنند.» (۱۳۹۳/۰۳/۰۴). روند نزولی کاهش جمعیت در سال‌های اخیر و کاهش نرخ باوری میانگین خانواده‌های ایرانی به کمتر از ۱/۶ فرزند در شرایط کنونی است (شورای فرهنگی اجتماعی زنان، ۱۳۹۳). وزارت بهداشت قریب به سه دهه بعد از دفاع مقدس در مورد خطر بارداری و زایمان به مردم تذکر داد تا جایی که یک ترس عمومی در زنان و مادران ایجاد شد کار به جایی رسید که ایران رکورددار سزارین در دنیا شد. لذا باید این روند متوقف و فواید شیردهی و بارداری در سلامت مادران را بگویند (مروتی و حسین، ۱۳۹۵)؛ بنابراین عدم توجه جدی به این تهدید، نگرانی مهمی را برای آینده جامعه به وجود آورده است که امام خامنه‌ای فرمودند: «مسئله جمعیت یکی از خطراتی است که وقتی انسان درست به عمق آن فکر می‌کند، تن او می‌لرزد. مسئله جمعیت را جدی بگیرید، جمعیت جوان کشور دارد کاهش پیدا می‌کند. معظم له معتقدند روند رو به کاهش جمعیت جوان کشور خطری بزرگ برای تحدید نسل و پیری عمومی می‌باشد.» امام خامنه‌ای در تیرماه ۱۳۹۹ تأکید داشتند مسئله فرزندآوری و مسئله نسل احتیاج به قانون و پیگیری جدی دستگاه‌های اجرایی دارد.

راهکار و راهبردهای ملی

- باور به نفوذ دشمن، پیشگیری و مقابله با راهبردهای کنترل جمعیت
- فرهنگ سازی نسبت به پیامدهای منفی کاهش باروری و تغییر ذائقه فرزند خواهی خانواده های ایرانی (مراکز مهم فرهنگ ساز دانشگاه و رسانه ملی)
- اصلاح نگرش مسئولان و مردم برای دستیابی به جمعیت مطلوب
- تدوین برنامه ها و قوانین و مقررات حمایتی و تشویقی برای افزایش نرخ باروری، رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده و افزایش فرزند و اختصاص تسهیلات مناسب برای مادران به ویژه در دوران بارداری و بعد از آن
- ایجاد و استقرار نظام مدیریت فرابخشی و جامع جمعیتی کشور
- تدوین الگوی سبک زندگی. امید است الگوهای صحیح سبک زندگی با بهره گیری از رهنمودهای دینی و فرهنگ اصیل ملی، موجب شکل گیری خانواده ها به شکل صحیح و تولید نسل صالح گردیده و از فروپاشی زندگی های مشترک در اثر طلاق و سایر پدیده های نامطلوب نوظهور پیشگیری نماید.
- ترویج الگوی مناسب اسلامی در فعالیت های اجتماعی و زنان
- آمایش مستمر جمعیتی کشور (مدیریت مهاجرت در سطوح ملی و بین المللی)

شکل ۴. نمودار اقدامات ملی افزایش جمعیت

نتیجه گیری

تجربه هزاران سال زندگی اجتماعی بشر ثابت کرده است که جوهره وجودی انسان‌ها در مواجهه با سختی‌ها و مشکلات قوام می‌یابد و استعدادهای درونی بشر شکوفا خواهد شد. تاریخ گواه است که جمعیت در بسیاری کشورها، نشانه اقتدار و عامل پیشرفت بوده است. کشورهای پرجمعیتی مثل چین نشان داده است که با مدیریت هوشمند و کارآمد و استفاده صحیح از ظرفیت منابع انسانی می‌توان زمینه‌های رشد و پیشرفت علمی، فرهنگی، نظامی و اقتصادی و... را فراهم نمود. در جمهوری اسلامی نیز، عرصه‌های سرنوشت‌ساز متعددی مثل ۸ سال دفاع مقدس، فتنه ۸۸ و غیره شواهدی هستند که نقش تعیین‌کننده جمعیت فعال در ناکامی دشمنان و کسب پیروزی‌های بزرگ را تأیید می‌کنند. در عین حال، در چند دهه اخیر به دنبال تصمیم‌های ناصحیح مدیران مرتبط و نفوذ بیگانه، سیر نزولی جمعیت کشور رقم خورد؛ طوری که کشور را در آینده با بحران و تهدیدهایی مواجه خواهد نمود. امام خامنه‌ای با درک شرایط در سال‌های اخیر هشدار و تدابیر کارشناسانه‌ای را به مسئولین گوشزد فرمودند. متأسفانه اسناد و شواهدی موجود است که ابلاغ سیاست‌های جمعیتی معظم له در دولت آقای روحانی معطل مانده و دشمن برای جلوگیری از اجرایی شدن سیاست‌های جدید جمعیتی ایران، برنامه‌ریزی کرده و هزینه می‌کند. اکنون مسئله جمعیت، نمودی عریان از «نفوذ جریان‌ی» است که خطرناک‌تر از نفوذ فردی می‌باشد؛ بنابراین با استناد به فرمایش مکرر امام خامنه‌ای در دهه ۹۰ که فرمودند مسئله جمعیت، مسئله بسیار مهمی است. از نظر سیاست کلی، کشور باید بروود به سمت افزایش جمعیت دغدغه‌های معظم له و ضرورت پرداختن به مسئله فرهنگ‌سازی و تبیین این موضوع برای مسئولین، نخبگان و مردم از مسائل با اولویت و مهم مسئولین و مراکز فرهنگی، اجتماعی و اساتید دانشگاه‌های انقلابی می‌باشد. اگر همین روند کاهش باروری ادامه پیدا کند و تغییری در سیاست‌ها و برنامه‌های جمعیت ایجاد نشود، در آینده نزدیک شاخص‌های جمعیتی از وضعیت هشدار (وضعیت کنونی) به وضعیت بحرانی می‌رسد؛ بنابراین به نظر می‌رسد با دفع عناصر نفوذی و اجرای برنامه‌ها و اقداماتی در ارتباط با

فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت های اضطراری

تبیین مسئله تحدید جمعیت‌شناسی ایران و فرهنگ‌سازی و ارائه خدمات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و رفاهی در دولت آقای رئیسی می‌توان شرایط و فضای مناسبی در راستای افزایش جمعیت کشور، تقویت اندیشه اسلام ناب، حفظ و ارتقاء بنیه دفاعی و رضایت خاطر حضرت ولی عصر ارواحنا فداه و نایب برحقش امام خامنه‌ای را فراهم نمود.

فهرست منابع

کتاب‌ها و اسناد:

- امام خامنه‌ای. (۱۳۹۳-۱۳۸۸). در دیدار با شورای عالی انقلاب فرهنگی و مسئولان مامایی کشور و ابلاغ سیاست‌های جمعیتی جمهوری اسلامی ایران.
- امام خامنه‌ای. سخنان نوروزی (۱۳۹۳/۲/۳) و سخنان معظم له (۱۳۹۹/۴/۲۲).
- امام خمینی (ره). (۱۳۷۸). صحیفه نور. جلد ۱۸، صفحه ۱۰۵. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی. تهران.
- امانی، سید مهدی. (۱۳۸۸). جمعیت‌شناسی عمومی ایران. انتشارات سمت، چاپ چهارم. تهران.
- امیری، ابوالفضل. (۱۳۹۴). درآمدی بر قدرت نرم جمهوری اسلامی در مواجهه با جنگ نرم. انتشارات سخنوران.
- برنامه کشوری تنظیم خانواده. (۱۳۸۱). جزوه شماره ۱. (وزارت بهداشت، پزشکی _ سال ۱۳۸۱).
- برنامه‌های تنظیم خانواده در جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۸۷). موسسه غذا.
- تقوی، نعمت‌الله (۱۳۹۵)، مبانی جمعیت‌شناسی، نشر آیدین.
- رشیدی آل هاشم، سید رکن‌الدین. (۱۳۹۵). گزارش ویژه کارگروه آسیب‌شناسی کاهش جمعیت در امنیت پایدار.
- دانشگاه جامع امام حسین (ع).
- شفیعی سروستانی، ابراهیم. (۱۳۹۱). رسانه ملی و سیاست تغییر سیاست جمعیتی. مرکز پژوهش‌های صداوسیما. قم.
- شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده کشور. (۱۳۹۳). معاونت پژوهش.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۳). مصوبات جلسات.
- طهرانی، علامه سید محمدحسین. (۱۳۸۴). ضربه‌ای سهمگین بر پیکر مسلمین. رساله. تهران.
- قرآن مجید.
- کلینی، محمد ابن یعقوب. (۱۳۹۳). اصول کافی. جلد ۵، صفحه ۳۳۳ و ۳۳۴ و جلد ۶ ص ۲. انتشارات دارالتقنین.
- ناطقی الهی، فریبرز. (۱۳۷۸). مدیریت بحران زمین‌لرزه در ایران. تهران: پژوهشگاه بین‌المللی زلزله‌شناسی.
- نورمن آر، آگوستن. (۱۳۹۰). مدیریت بحران. ترجمه نادری و جمشیدی. تهران: شرکت مهندسی نیروی نفت و گاز سپانیر.

فصلنامه‌ها و سایت‌ها:

- علی محمدی، مجید. (۱۳۹۰). تنش و تهدید ایران و جمهوری آذربایجان. فصلنامه مطالعات سیاسی روز، شماره ۴۰، سال دهم.
- خبر شماره ۸۱۲۵۰۲۲۶ (۱۳۸۸/۱۲/۵). خبرگزاری فارس.
- حسینی، حسین. (۱۳۸۵). بحران چیست و چگونه تعریف می‌شود؟. فصلنامه امنیت، شماره ۱ و ۲، صفحات ۵۱-۷.

- خبرگزاری تسنیم، ۱۳۹۵/۶/۱۵.
- دلاورپور اقدم، مصطفی. (۱۳۸۸). مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی. گزارش شماره مسلسل: ۱۰۸۶۵.
- عباس زاده، هادی و کرمی، کامران. (۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی و امنیت ملی. **فصلنامه مطالعات راهبردی** ش اول.
- علی محمدی، مجید. (۱۳۹۴/۱۱/۱۵). سایت خبرگزاری جمهوری اسلامی.
- گزارش راهبردی وزیر کشاورزی دولت جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۲/۵/۲۴). به نقل از پایگاه اطلاع رسانی مجلس شورای اسلامی.
- محمودی، محمدجواد. (۱۳۸۹). تحولات جمعیتی، چالش های پیش رو و لزوم تجدیدنظر در سیاست های جمعیتی ایران. **فصلنامه نگاه دوم**، شماره ۱۱ و ۱۲، تابستان و پاییز ۱۳۸۹.
- مرکز اطلاعات و آمار جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۱). اداره آمار، بخش جمعیت شناسی
- مروتی، حسین (۱۴۰۰)، میزگرد خانواده و سناریوهای جمعیتی خبرگزاری پارس ۲۹.
- معاونت سیاسی سپاه (به فضل خدا) در آینده نزدیک درباره کارکردهای اتاق های فکر دشمن بحث مستوفایی را تقدیم خواهد کرد (۱۳۹۲).
- ملاوردی، شهیندخت. (۱۳۹۳). شورای مطالعات و برنامه ریزی جمعیت جمهوری اسلامی، تهران.
- Julian Simon Extremity Mine Professor of University Meriland (1981) *The Myth of Planetary Overpopulation* (1988), by Dr Jacqueline Kasun,
- T. Hynes, P. Prasad, Patterns of "mock bureaucracy" in mining disasters: an analysis of the Westray coal mining explosion, *J. Manag. Stud.* 34 (4) (1997)601–623.
- Nicholas Eberstadt 2013, on Fertility Decline in the Muslim World: A Veritable Sea-Change, Still Curiously Unnoticed.
- The Committee on the Present Danger (CPD).
- Walton, Greg; International Centre for Human Rights and Democratic Development (2001).
- "Executive Summary". *China's golden shield: Corporations and the development of – surveillance technology in the People's Republic of China*
- "Countries of the world ordered by land area". Listofcountriesoftheworld.com. Retrieved 27 Apr. 2010. Check date values in: `|accessdate=` (help)
- "Rivers and Lakes". China.org.cn. Retrieved 15 Jun. 2009. Check date values in: `|accessdate=` (help)
- "There's no stopping China". New York Post. 1/8/10. Retrieved 2 August 2010. Check date values in: `|date=` (help)
- Muldavain, Joshua (9 Feb. 2006). "From Rural Transformation to Global Integration: The Environmental and Social Impacts of China's Rise to Superpower"
- <http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.ammarha.com/wp-content/uploads/2012>
- <http://www.jahannews.com/vdcckk0xzyt0sn2...aqy262byxm.html>
- <http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.parsiblog.com/PhotoAlbum/amuakbar/Heram.JPG&imgrefurl=http://amuakbar.parsiblog.com/Posts/3>
- http://www.google.com/imgres?imgurl=http://www.dadna.ir/files/fa/news/1390/1/29/11415_549.gif&imgrefurl=http://www.dadna.ir/fa/news/16429

http://www.google.com/imgres?imgurl=http://ijavoni.persiangig.com/image/Iran_Populationfarsi.jpg&imgrefurl=http://igolmohammadi.blogfa.com/post-12.aspx-

[Email](#) [Instapaper](#) [Google+](#) [LinkedIn](#) [Pocket](#) [WhatsApp](#)

<http://www.sokhane-ashena.com>

<http://www.nasimonline.ir/Content/Detail/2006120>

<http://farsi.khamenei.ir/news-content?id=30128>

<http://nasimonline.ir/Content/Detail/1017235>

<http://www.magiran.com/npview.asp?ID=2872285>

<http://khorasannews.com/newspaper/BlockPrint/12356>

<http://www.mashreghnews.ir/fa/news/377471>

<http://www.fardanews.com/fa/news/109176>

<http://www.mashreghnews.ir/fa/news/495992>

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13931128001415>

